

Jarðarbrúkið er tann vinnan, sum gevur flestum fólki útkomuna

sjálvstýri, teir finga innan fyri finskt ríkismark. Teir kundu sjávir gera týðandi lógir um álendsk viðurskipti og umsita tær. Tað, sum mest ráddi um, var at fáa umsitingartólini í rættlag, men her máttu ríkismyndugleikarnir í Finlandi hjálpa teimum, og hesa hjálp finga teir eisini. Tað vardi ikki so leingi, so høvdu álendingar tikið á seg tey umsitingarøki, sum stóð teimum í boði, so at í 1930 árunum kann tað sigast, at sjálvstýrisskipanin hjá teimum var í lagi.

Tað er líkt til, at hetta sjálvstýri, sum álendingar høvdu fingið, fekk teir rættiliga at ernast, tað fekk teir til at hava meira sjálvsálit og eggjaði teir til ymisk tiltøk bæði á figgarligum og mentunarligum økjum.

Í 1939, tá óttin fyri at kriggj fór at koma, samdust finnar og sviar um at byggja verjuvirki í Álandi, men hesum søgdu russar nei til, og sviar fóru heim aftur beinanvegin, men tá kriggið kom, bygdu finnar, hóast russar mótmæltu, virki ymsastaðni í Álandi. Tá ið kriggið var av, vóru samráðingar millum Finland, Russland og Ongland um Áland. Á hesum samráðingum varð avgjørt, at eingi virki, sum høvdu nakað við kriggj at gera, skuldu vera í Álandi, og virkini, sum finnar høvdu bygt við stórum kostnaði, vórðu sprongd í luftina.

Aftan á, at kriggið var liðugt, fóru álendingar at hugsa um ymiskt, sum var hent, meðan kriggið var. M.a. vildu teir halda, at fyrisingin av sjálvstýrisslógnum ikki varð hildin soleiðis, sum hon átti at verða hildin. Teir klagaðu til ríkisstjórnina í Finlandi og kravdu betri tjóðskaparliga trygd. Henda klaga hjálpti so væl, at 1952 finga teir eina betri og nógva viðkaða sjálvstýrisslóg. At teir finga hesa nýggju lóg, kundu teir takka forsetanum í Finlandi, J. K. Paasikivi, fyri, tað var hansara persónliga ávirkan, sum gjørdi, at álendingar finga nýggja og, sum teir sjávir siga, betri sjálvstýrisslóg.

Í hesi nýggju lóg stendur, at Áland málsliga er svenskt, og at land og kommunur ikki hava skyldu at styðja aðrar skular enn teir, ið hava svenskt mál sum kenslumál. Í

fólkaskúlanum verður ikki kent í øðrum málum enn svenskum uttan við serstøkum loyvi frá kommununum. Í Álandi er svenskt mál einaráðandi, og eingin, sum ikki kann prógva, at hann dugir svenskt mál til fulnar bæði í talu og skrift, fær starv í umsitingartænastuni í Álandi. Tað eru bara álendingar, sum hava umsitingina um hendi, teir skulu hava somu útbúgving sum tænaðumenn í hinum partinum av finska ríkinum. Álendskir tænaðumenn verða settir í starv av álendsku landsstýrinum, uttan at finskir myndugleikar leggja uppi, men álendski landshövdingin — ella ríkisumboðsmaðurin, um vit kunnu siga so — verður útnevndur av finska forsetanum eftir uppskoti frá álendsku landsstýringinum.

Álendingar hava sjálvstýri í øllum málum uttan í figgjarmálum, her málsligum málum og uttanríkismálum, fjórða hvørt ár velja teir 30 limir í landstingið, sum ger lógir um álendsk viðurskipti, landstingið velur ein formann, tveir varaformenn og sjei landsstýrismenn fyri hvørt valskeið. 1954 finga álendingar sitt egnu flagg, tað er ein blaur dukur við einum gulum krossi og einum reyðum krossi innan í tí gula krossinum, og 1970 fekk Áland sæti í Norrøna Ráðnum.

Hetta sjálvstýrið, sum Áland hevur innan fyri finskt ríkismark, er sjálvsamt, tað hevur vist seg at vera til stóran frama fyri tað álendsku fólkið. Bjartskygnið og sjálvsálitið vaks, nýggj skip, bæði til fiskiskap og langfarasigling, vórðu bygd, arbeiðshugurin vaks, og fólk finga liviligari kor. Men hóast framgongd á mongum økjum, so var tað skjótt at siggja, at nógv er broytt. Tað unga fólkið stóðast ikki heima, tey rýma frá fedrannagørðunum, fara til Mariehamn at búgva ella av landinum.

Fólkatalið í Álandi var, sum fyrr er sagt, 21.500 í 1968, í Mariehamn búðu 8.500, og restin búðu í teimum 15 kommununum í Álandi. Frá 1950 til 1965 minkaði fólkatalið við 1300, hóast arbeiði var til allar hendur, og livikorini vóru góð. Meðalinntøkan var 10% hægri í Álandi enn í Finlandi, hetta komst helst av, at

Áland átti so stóran handelsflota, 580.000 ton dw., hetta var í 1969 meir enn 30% av handelsflotanum hjá Finlandi. 1965 finga teir álendsku reiðararnir 80 milliónir markar í farmagjaldi, brutto, og teir guldur í lønum 20 milliónir markar.

Jarðarbrúkið er tann vinnan, sum gevur flestu fólki útkomuna. 1969 útflutti Áland o.u. 8.000 tons av korni, 6.250 tons av sukurrótum, og hetta ár tók miðstöðumeiarið í Mariehamn ímóti 17.000 tonsum av mjólk.

Ídnaðurin er enn smáligur, men hann veksur í hvørjum, teir hava eina skipasmíðju, eina plastfabrikk og eina klædnafabrikk.

Hesar fyrirøktur saman við nógva smærri fyrirøkum, t.d. sagverki, snikkaðarvirki, bátasmíðjum, niðursjóðingarvirki o.o., gevur nógva fólki arbeiði, og ferðafólkavitan er ein týðandi vinnuvegur, 1969 var ferðafólkatalið í Álandi 500.000.

Samferðslan millum Finland, Áland og Svøríki er góð, ein orsök til tað er, at Áland liggur so væl fyri, mitt imillum Åbo og Stockholm. Eitt álendskt reiðari, Vikingalinjan, fór í 1959 undir tann fyrsta bilferjuflutningin Svøríki-Áland-Finland.

Mariehamn er skúlabýur, har eru m.a. studentaskúli, sjómannaskúli, maskinskúli, yrkisaskúli, handlskúli, kokkaskúli og sjálvsagt fólkaskúlar, har er forngripagoymsla, býarbókasavn og landsbókasavn og ein listaskúli. Úti á bygd eru fólkaskúli, bóndaskúli, húsmøðraskúli, sløjdskúlar, 39 fólkaskúlar og 17 bókasøvn. Felagslivið trivast væl, har eru m.a. ungmannafeløg, ítróttfeløg og húsmøðrafeløg, gudiliga feløg og feløg, sum arbeiða fyri mannakærleika (filantropi).

Áland er í dag eitt blómandi, vakurt og hugnaligt land við einum fjølbroyttum vinnulivi og einum livandi mentunarligum virkseimi.

Álendingar tala svenskt mál og teir kenna seg sum sviar. Tá vit hugsa um, hvussu tað, aftan á fyrsta verðinskriggj, striddust fyri at koma saman aftur við Svøríki, kunnu vit ætla, at teir vóru illa við, tá teir móti sínum vilja vórðu noyddir at verða saman við Finlandi, men nú munnu teir hugsa øðrvisi. Vóru teir saman við Svøríki, so varð Áland stýrt sum ein annars svenskur landspartur, og álendingar høvdu helst haft lítið ræði í sínum egna landi. Saman við Finlandi hava teir fingið so mikið sjálvstýri, at teir kunnu skipa fyri sínum egna viðurskiptum.

Verður ein álendingur í dag spurdur, hvat hann heldur um stjórnskipanina í Álandi, fer hann helst at svara: Best man vera, sum er.

